

Zajedničko priopćenje GOOD inicijative, Documente i Inicijative mladih za ljudska prava: Novi prijedlog kurikuluma povijesti je veliki korak unatrag

GOOD inicijativa, Documenta i Inicijativa mladih za ljudska prava upozoravaju da novi prijedlog kurikuluma za nastavni predmet Povijest predstavlja korak unatrag jer ne potiče kritičko razumijevanje povijesnih zbivanja i multiperspektivnost te traže njegovo povlačenje iz procedure. Prijedlog kurikuluma povijesti o kojemu danas raspravljamo nije isti prijedlog koji je prošao postupak javnog savjetovanja i zaprimio [pozitivne recenzije](#), već je zamijenjen suštinski različitim prijedlogom koji promiče nacionalistički diskurs, povijesni revizionizam i zastarjele didaktičke koncepte. Vidljivo je da je taj novi dokument izrađen u samo dvadesetak dana, pa je čitav sadržaj unutar dokumenta nabacan i nepromišljen, a autorima su se potkrale i činjenične pogreške. Preveliki broj predviđenih obveznih nastavnih tema u novom prijedlogu kurikuluma te gomila podataka koje učenici u kratko vrijeme moraju usvojiti predstavljaju upitni doprinos razumijevanju povijesti.

Danas kada su u javnom prostoru sve prisutnije interpretacije povijesti koje brišu granicu između realnosti i fikcije, nastava povijesti mladima treba pružiti sposobnost razlikovanja znanstveno utemeljenih povijesnih interpretacija od povijesnih mitova i falsifikata.

Nastava povijesti bi trebala biti saveznica građanskog odgoja i obrazovanja, a ovim prijedlogom kurikuluma namijenjena joj je uloga izgradnje identiteta utemeljenog na narativu o hrvatskom herojstvu i hrvatskoj žrtvi bez kritičkog propitivanja tamnih strana povijesnih događaja. Dok svjedočimo relativizaciji i normalizaciji ustaštva u javnom prostoru, prema ovom kurikulumu povijesti ishod učenja o NDH je da učenik analizira „stvaranje NDH, utvrđivanje granica, stvaranje vojske i organizaciju vlasti“, dok se ustaška ideologija, logori i zločini nigdje ne spominju. Documenta, Inicijativa mladih za ljudska prava i GOOD inicijativa zahtijevaju od Ministarstva znanosti i obrazovanja da uvaži prijedlog kurikuluma povijesti u kojeg je utrošeno dvije godine rada i koji je krajem 2018. godine prošao postupak javnog savjetovanja. Radnoj skupini koja je radila na hvaljenom kurikulumu ministarstvo treba omogućiti završetak izrade prijedloga kojeg karakteriziraju uvažavanje povijesnih činjenica, promicanje pluralističnosti i multiperspektivnost te kritičko razumijevanje kompleksnosti koje proizlaze iz povijesnih zbivanja, sukladno [ranijim preporukama](#) koje je GOOD inicijativa bila iznijela.

Obrazloženje

Već pri prvom pogledu na novi kurikulum povijesti, jasno je da je to potpuno novi dokument, koji nije povezan s onim Prijedlogom koji je krajem 2018. godine prošao javno savjetovanje i dobio pozitivne recenzije. Zadatak ove Ekspertne radne skupine bio je doraditi taj dokument, korigirati dijelove koji nisu bili pozitivno ocijenjeni. Vidljivo je da je taj novi dokument izrađen u samo 20-ak dana, pa je čitav sadržaj unutar dokumenta nabacan i nepromišljen, a autorima su se potkrale mnoge činjenične pogreške (npr. Histre svrstavaju u Ilire, koji to nisu bili (str. 32); barok svrstavaju u srednjovjekovne umjetničke stilove (str. 43), itd.).

Upitna je i svrha nastave povijesti, kako je definira novoformirana Ekspertna radna skupina. Dok u kurikulumu iz 2018. godine stoji sljedeće: „Svrha učenja povijesti stoga je poticati interes učenika za proučavanje prošlosti, razvijati radoznalost, imaginaciju i analitičko mišljenje učenika, omogućiti razumijevanje sadašnjosti te stjecanje znanja i vještina nužnih za upućeno i aktivno sudjelovanje učenika u društvu kao građana Hrvatske, Europe i svijeta.“ (str. 6), novi prijedlog kurikuluma kao glavnu svrhu učenja povijesti navodi „Ona (nastava povijesti) prije svega pridonosi izgradnji osobnoga, kulturnoga i nacionalnoga identiteta pojedinca.“ (str. 2).

Smatramo da svrha moderne i na povijesnoj znanosti utemeljene nastave povijesti treba biti poučavanje mladih utemeljeno na činjenicama, a ne na mitovima te razvijanje kreativnog i kritičkog razmišljanja kod učenika i učenica, kao i povezivanje prošlih događaja i procesa sa suvremenima. Nastava povijesti treba doprinositi obrazovanju aktivnih građana ovog društva i doprinositi demokratičnosti, otvorenom i argumentiranom dijalogu i pomirenju. Uvjereni smo da poučavanje povijesti kojemu je glavni ciljem izgradnja nacionalnog identiteta ne vodi ka obrazovanju mladih za stvaranje pozitivnih pomaka u društvu, nego naprotiv, ka stvaranju skupine mladih koji misle nacionalistički, koji će podupirati prevladavajući trend rastućeg ekstremizma i političke radikalizacije, te širiti netrpeljivost prema svima drugima i drugačijima. Takva nastava ne vodi ka kritičkom i kreativnom promišljanju, aktivnom uključivanju učenika u proces nastave, kao što ni ne pridonosi stvaranju budućih odgovornih članova društva koji će biti spremni sudjelovati u demokratskim procesima na lokalnom, nacionalnom i europskom nivou.

Tehnički koncepti nastave povijesti (str. 5-8) u ovom prijedlogu kurikuluma opisani su vrlo nejasno, bez navedenih ishoda koje učenik treba steći učenjem, niti su odijeljeni koncepti za učenike osnovnih i srednjih škola. Smatramo posebno problematičnim predviđeni način obrade povijesnih izvora. Autori ovog kurikuluma, naime, navode da učenici trebaju upoznavati razne vrste primarnih i sekundarnih izvora, razumjeti značenje istih izvora za proučavanje prošlosti i znati oblikovati odgovore prema podacima iz izvora. Učenici i učenice moraju poznavati izvore, znati njihovu važnost i znati se koristiti njima, posebno u nastavi koja je usmjerena na aktivno uključivanje učenika, na učenje na iskustvu, te u nastavi koja nastoji razvijati kritičko i kreativno mišljenje. No, smatramo da bi kurikulum treba jasno odrediti i razlikovati stupnjeve poznavanja izvora za učenike osnovnih i učenike srednjih škola. Također, trebalo bi objasniti i prilagoditi načine istraživanja koje će učenici sami provoditi, njihovoj dobi, sposobnostima i znanju. Opisani način

provedbe tog istraživanja - postavljane istraživačkog pitanja, samostalan izbor metoda rada i metoda prikazivanje rezultata – ostavlja dojam da je pred učenike postavljen pretežak zadatak. Time ih ne motivira i ne potiče na rad, već upravo suprotno, stvara se dojam povijesti kao dosadnog i teškog predmeta, kojeg učenici moraju učiti više od ostalih predmeta, a to učenje ne daje željene rezultate. U nastavku dokumenta, među ishodima, povijesni izvori ni samostalno provođenje istraživanja više se ne spominju niti je ostavljeno vrijeme za rad na njima. Isto tako, dokument ne spominje rad s povijesnim zemljovidima, slijepim kartama, lentama vremena, statistikama i svim ostalim pomagalicama, koji su sastavni dio nastave povijesti, čak ih ne navodi ni kao korisne pri opisu koncepata vremena i prostora. Nastava koja se provodi bez korištenja izvora i ostalih navedenih nastavnih pomagala, kao i bez provođenja samostalnih istraživanja neće dati željene rezultate, jer kod učenika ne potiče kreativno ni kritičko razmišljanje niti ih aktivno uključuje u rad. Takvi naputci ostali bi mrtvo slovo na papiru.

Satnica nastave povijesti u svim razredima osnovne i srednje škole ostala je nepromijenjena, dakle 70 školskih sati godišnje u osnovnoj školi (od 5. do 8. razreda) i 70 sati u svim razredima gimnazija, osim u četvrtom razredu općih gimnazija, kada je to 96 sati. Ovaj kurikulum ne bavi se strukovnim školama, one su dio posebnog dokumenta, iako su bile dio prethodnog Prijedloga. One su sada dio novog, odvojenog dokumenta, imaju svoj posebni kurikulum.

Novi kurikulum propisuje 28 obveznih tema, koje je svaki nastavnik obavezan obraditi, i još neki neodređeni broj izbornih tema, koje su predložene u samom kurikulumu. Ukupno, to je od 34 do 38 tema godišnje! Ponavljamo, u 70 školskih sati. Već iz samih naslova nekih od navedenih obveznih tema, kao što su *“Hrvatska u Habsburškoj Monarhiji i otpor bečkom centralizmu”*, *“Prvi svjetski rat – izmjena granica u Europi”*, *“Hrvatska i Hrvati u Drugom svjetskom ratu”*, *“Hrvatska i Hrvati u drugoj Jugoslaviji”*, jasno je da zahtijevaju nekoliko sati obrade, svakako više od jednog. Toliki broj obaveznih tema podrazumijeva “protrčavanje” kroz gradivo, jer za dublji ulazak u teme ne ostaje vremena, te samo navođenje i učenje faktografije, bez ikakve mogućnosti za kreativnost i slobodu učenika ili nastavnika. Smatramo da je to situacija kakvu imamo danas, a koju smo željeli promijeniti, pa se zbog toga i pristupilo reformi obrazovanja i izradi novih kurikuluma. Gledajući aktualan prijedlog kurikuluma, postavlja se pitanje je li nam on uopće potreban, ako ne donosi nikakve promjene?

Kod opisa 28 tema navedeno je da su one isključivo iz “nacionalne povijesti te razvoja zakonodavstva, ljudskih prava i građanskog društva”, što je demantirano pri pogledu na popise tema, gdje nalazimo teme poput *“Egipat i Mezopotamija – pismo i zakoni mijenjaju i određuju život ljudi”*, *“Život u grčkom gradu državi: Sparta i Atena”*, *“Od Istočnog Rimskog Carstva do Bizantskog Carstva”*, *“Primjeri nastanka nacionalnih država: Italija i Njemačka”*, i brojne druge. Nadalje, teme ljudskih prava i građanskog društva, nalaze se isključivo u predloženim izbornim temama.

Pri definiranju tema i ishoda, sadržaji se u cijelom kurikulumu promatraju s gledišta nacionalne povijesti, za što smatramo da nije dobar pristup. Iako ne dvojimo oko toga da se nacionalna povijest treba proučavati i poučavati, poučavanjem temeljenim isključivo na promatranju primjera na hrvatskom prostoru, gubimo širu perspektivu, te je

teško primjenjivati koncepte kao što su uzroci i posljedice, kontinuitet i promjena i dr. Smatramo da je bolje, za konačnu sliku i ishode koje učenik treba steći po završetku učenja, da se procesi, kontinuiteti i promjene promatraju na europskoj razini, pritom uključujući i navodeći nacionalne primjere kad god je to moguće. Također, Prijedlog ne uključuje lokalnu i zavičajnu povijesti, koja je bila dio prethodnog kurikulumu, i važan je dio nastave povijesti, posebno za niže uzraste.

Također, s promatranjem sadržaja iz nacionalnog rakursa, stručna radna skupina definira ishode koji su najblaže rečeno dvojbeni, tj. upitno je može li povijesna znanost uopće na njih odgovoriti. Tako je npr. kod ishoda *“učenik objašnjava kako, kada i zašto su se proizvodnja hrane, obrti, trgovina i novac pojavili u pojedinim ljudskim zajednicama na hrvatskom prostoru i svijetu te njihovu važnost za razvoj društva”* (str. 12), *“učenik objašnjava najznačajnije izume prapovijesnog čovjeka na prostoru današnje Hrvatske i ljudi ranih civilizacija te njihovu uporabu i nasljeđe”* (str. 13), i druge, upitno znamo li mi odgovor na to, i jesu li navedeni fenomeni postojali na hrvatskom prostoru u navedeno vrijeme. Jer ako ni sama znanost ne može ponuditi odgovore na pitanja kada se pojavljuje hrana, novac, koji su to izumi na hrvatskom prostoru, i na ostale prethodno navedene pojmove, kako onda možemo očekivati od učenika da na ta pitanja daju odgovore?

Za razliku od obveznih tema, koje su opisane isključivo kao nacionalne, izborne teme opisane su kao teme iz europske i svjetske povijesti. Međutim, i predložene izborne teme su raznolike, uključuju i one iz nacionalne povijesti. Zbrku u ovom kurikulumu dobro ocrtava i napomena koja se nalazi u tablicama ispod navedenih izbornih tema, a koja objašnjava da je cilj preporučenih tema *“ukloniti eurocentričnost u nastavi i uvesti učenike u iskustva življenja naroda i kultura izvan europskog kulturnog kruga”*. Ako su osnovne teme isključivo iz nacionalne povijesti, a izbornima je svrha da uklanjaju eurocentričnost, gdje je onda prostor za europske teme, bez kojih je nemoguće proučavati hrvatsku povijest? Ili su te teme nevažne za naše učenike?

Možda najproblematičniji dio kurikulumu je zapravo sadržaj, odnosno teme i ishodi, u kojima je, uz naglasak na nacionalnoj povijesti, vidljiva velika prisutnost kršćanstva, ulogom crkvenih institucija i katoličkih poglavara.

Ono što najviše zabrinjava su teme odnosno ishodi, čija je namjera relativizirati i umanjiti važnost nekih povijesnih događaja. Tako među temama za 6. razred osnovne škole i drugi razred gimnazije nalazimo teme koje se bave križarskim ratovima, a naslovi su im *“ekspanzija kršćanske Europe”* i *“širenje europskog obzora prema Istoku”*. Takvim naslovima nastoji se prikazati križarske ratove kao pozitivan događaj u europskoj povijesti koji je imao pozitivan utjecaj na Istok, što nikako ne bi trebala biti poruka koju prenosimo učenicima. U ishodima za učenike srednje škole, od njih se očekuje da analiziraju talijansku ekspanziju prema istočnom Jadranu u razdoblju između 1915. i 1924., zajedno s velikosrpskim projektima i Londonskim ugovorom, reducirajući povijest prve i druge Jugoslavije na pitanje teritorijalnih pretenzija.

Isto tako, sve teme vezane uz Holokaust, posebno na prostoru NDH, te zločine počinjene od strane pripadnika Ustaškog pokreta, ili su ispuštene iz ishoda – iako se u temama spominju, s ciljem da se prenese poruka da one nisu bitne – ili ih se stavlja u kontekst modernizacije i opismenjavanja. Tako nalazimo sljedeće ishode: “Učenik *opisuje* stradanja i progone stanovništva, Holokaust na području Jugoslavije u ratu i poraću te društvene promjene u drugoj Jugoslaviji nastale modernizacijom i masovnim opismenjavanjem”. Dakle, ne spominje se Holokaust na prostoru NDH, nego se skriva pod imenom Jugoslavije, i zločini su svrstani u isti ishod s modernizacijom i opismenjavanjem?! U ishodima za srednju školu, nalazimo sljedeći ishod: “Učenik *objašnjava* događaje Drugoga svjetskog rata na prostoru prve Jugoslavije te okolnosti koje su dovele do njezina raspada, stvaranje NDH, utvrđivanje granica, stvaranje vojske i organizaciju vlasti.” Kao što je vidljivo iz navedenog, ne govori se o zločinima u NDH, logorima i sličnim temama, samo o uspostavi i organizaciji države i vojske, čime se ne prenosi jasna informacija o zločinima počinjenim u NDH.

U nastavu povijesti o Domovinskom ratu, ratu u Bosni i Hercegovini te drugim ratovima i oružanim sukobima na području bivše Jugoslavije u periodu 1991.-2001., trebalo bi uključiti izvore i kritičke interpretacije utemeljene na sudski utvrđenim činjenicama pred domaćim i međunarodnim pravosuđem. Nema sumnje da su rat i nasilje snažno obilježili suvremeno hrvatsko društvo i da mu treba posvetiti prostor u nastavi povijesti. No nastava povijesti trebala bi predstavljati doprinos izgradnji mira, a ne divinizaciji rata. Stoga smatramo da bi naglasak u ishodima trebao biti na pijetetu prema svim žrtvama, izgradnji povjerenja i mirovnom aktivizmu u vrijeme rata i poraća.

U obradi događaja koje tematiziraju devedesete godine prošlog stoljeća izostavilo se spomenuti sudjelovanje Republike Hrvatske u međunarodnom oružanom sukobu u Bosni i Hercegovini koje je utvrđeno u nekoliko pravomoćnih presuda Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, a s kojim je suradnja utvrđena Ustavnim zakonom o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom („Narodne novine“ 32/96).

U razradi ishoda ne može se pronaći upute za učenike da analiziraju i opisuju sudjelovanje RH u ratu na području Bosne i Hercegovine, a da se ne radi o „obrani od velikosrpske agresije“. U sadržajima za ostvarivanje odgojno – obrazovnih ishoda ne nalazi se u dijelu „Oslobodilačke operacije Hrvatske vojske i policije: Maslenica, Bljesak i Oluja“ dio koji analizira kršenja ljudskih prava koje ne spadaju u aspekt oslobodilačkog dijela operacija. Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina sastavni je dio kurikuluma, što smatramo važnim, kao i Ustavni zakon o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom, čiji spomen je izostao.

Također, ni u sadržajima, ni u ishodima aktualnog prijedloga kurikuluma aktivnosti vezane za mirovni aktivizam koji je postojao 90ih godina, nisu pronašle mjesto.

Terminološki neispravni „velikosrpski ekspanzionizam“ te činjenično problematični koncept „Područje RH i BiH kao jedinstveno ratište“ ne bi trebali imati mjesta u kurikulumu povijesti.

Napokon, iako je u završnom poglavlju Prijedloga istaknuta veza nastave povijesti s drugim predmetima i međupredmetnim temama, posebno s građanskim obrazovanjem i odgojem, zanimljivo je primijetiti da su teme koje

se bave razvojem demokracije, ljudskim i ženskim pravima, ropstvom, dekolonizacijom, stavljene pod izborne teme. Ova radna skupina ih ne smatra bitnima jer se ne uklapaju u sliku svijeta kakvu promiču ovim dokumentom.

Zbog svega spomenutog, smatramo da ovaj Prijedlog ne ispunjava svrhu i cilj svog nastanka, da nije povezan s modernom povijesnom znanošću niti sa suvremenom metodikom nastave povijesti. Također, ne unosi ništa novo niti inovativno u nastavne prakse, nego nastavlja s gomilanjem gradiva i činjenica. Zbog toga, smatramo da dorada ovog prijedloga kurikuluma nije moguća i zahtijevamo od Ministarstva da se prethodni prijedlog kurikuluma povijesti, koji je prošao proces javnog savjetovanja u studenom 2018. godine, bude zaista korigiran te da od rujna 2019., s početkom nove školske godine, stupi na snagu kao važeći kurikulum povijesti u svim osnovnim i srednjim školama.